

FINAL DE LA DICTADURA DE PRIMO DE RIVERA

A partir 1927 – el règim autoritari va començar a ser criticat per intel·lectuals, estudiants, col·lectius obrers i grups nacionalistes.

- ❖ 1929 – davant aquesta oposició el rei retira el seu suport a Primo de Rivera que va dimitir el gener de 1930.
- ❖ Alfons XIII va formar un nou govern que convoqués eleccions una altra vegada i restaurés la Constitució. Dámaso Berenguer – “Dictablanda” – Primo de Rivera s’exilia a París i mor.
- ❖ Però l’oposició al rei era molt forta ja que se’ls considerava còmplice de la dictadura. Polítics republicans, socialistes, catalanistes i fins i tot alguns antics monàrquics van signar a l’Agost 1930 – Pacte de Sant Sebastià – amb l’objectiu d’anar junts a les eleccions i instaurar la república (pacte firmat entre socialistes, anarquistes i catalanistes d’esquerrres per fundar la Segona República).

LA SEGONA REPÚBLICA

- ❖ 1931 – es van convocar eleccions municipals → van tenir lloc el 2 d’abril de 1931 i van donar el triomf a les candidatures republicanes en gairebé totes les capitals de província → és a dir, el triomf general era pels monàrquics, però obtenir les capitals era un enorme triomf pel republicans – ja que eren les zones menys dominades pels cacics, per tant era el que volia el poble (fins i tot els mateixos monàrquics van acceptar aquest punt de vista).
- ❖ En saber el resultat, pressionat pels republicans, Alfons XIII es va exiliar i es va formar un govern provisional que va proclamar la República el 14 d’abril de 1931.
- ❖ A Catalunya el triomf de les candidatures republicanes va ser brutal (tres vegades més de regidors que la dreta –la Lliga) (el gran triomfador va ser Esquerra Republicana de Catalunya) → el mateix 14 d’abril Lluís Companys va proclamar la República des del balcó de l’Ajuntament; poques hores després Francesc Macià, el màxim dirigent del partit, va proclamar la República Catalana integrada en una Federació de Repúbliques Ibèriques. → Conflicte amb el govern de la República → els acords de St Sebastià deien que la manera com s’articularien les diferents nacionalitats dins d’Espanya serien establertes per la Constitució, per tant calia esperar a la decisió de les Corts Constituents, però ja se li oferia un règim d’autonomia.

La Constitució de 1931

- ❖ Les Corts van elaborar la Constitució de 1931 – És la primera constitució plenament democràtica de la història d’Espanya - implantava plenament un règim democràtic. Principals aspectes :
 - o Sufragi universal (sense distinció de sexes).
 - o Reconeixement ampli de les llibertats individuals (llibertat d’expressió, de reunió i associació – a més es reconeixien nous drets com el dret all divorci).
 - o L’estat laic – sense religió oficial, en què es reconeixien la llibertat de consciència i el dret a practicar qualsevol religió i a rebre una educació laica.

- o L'organització territorial descentralitzada – es reconeixia la possibilitat de crear regions autònomes (el tema de les autonomies que va generar una forta controvèrsia social – i va fer que una part del país no s'identifiqués amb el nou règim). També es reconeixien les llengües d'aquestes regions al costat del castellà (idioma oficial de la República).
 - o Importància del benestar social → la Constitució permetia que el govern expropiés béns considerats d'utilitat pública i va potenciar l'ensenyament públic.
 - o Alcalà Zamora president de la República i Azaña president del govern.
- ❖ L'ambient de llibertat i democràcia va començar a crispar determinats sectors de dretes. A més, la Constitució va néixer condicionada per no haver aconseguit un ampli consens en determinats temes, com la qüestió religiosa o les autonomies. Això va provocar un ambient de crispació:
- o Incidents amb excessos anticlericals (de la banda d'esquerres radicals).
 - o S'inicien conspiracions contra la República → sectors dretans i militars.
 - o El desembre de 1931 → els republicans moderats van deixar el govern, descontents pels articles de la Constitució relatius a la religió.

Etapas de la segona República

- 1) Bienni reformista o d'esquerres (abril 1931- novembre 1933).
- 2) Bienni conservador (novembre 1933-1935 – finals 1935 crisi política).
- 3) Front popular (eleccions al febrer i fins al juliol 1936 – 17 de juliol el cop d'estat).

Partits i sindicats durant la Segona República

Esquerres

- 1) Izquierda Republicana → Convergència d'Acción Republicana d'Azaña i el Partit Republicà Radical Socialista de Marcel·lí Domingo.
- 2) Galícia – Organització Republicana Gallega Autònoma (ORGA).
- 3) PSOE → Influència entre els treballadors (vessant social demòcrata + vessant revolucionari – Largo Caballero → secretari general sindicat UGT).
- 4) Partido Comunista de España (PCE).
- 5) Sindicats anarquistes:
 - a. CNT – la força sindical més important (fort arrelament a Catalunya).
 - i. Trentistes – orientació netament sindicalista i de caire moderat i mostraven cert suport a la República.
 - ii. FAI – grup més revolucionari (Ex. Durruti).

Dretes

- 6) Partit Republicà Radical (Lerroux) → malgrat republicans evolucionen cap a conservadors.
- 7) Derecha Liberal Republicana → malgrat republicans evolucionen cap a conservadors.
- 8) CEDA → Confederación Española de Derechas Autónomas (coalició de dretes catòliques i conservadores liderades per José María Gil Robles (interessos grans propietaris i església).
- 9) Altres: Partido Agrario, Partido Liberal Demócrata i Acción Española.
- 10) País Basc → Partit Nacionalista Basc.

- 11) Més radicals (antidemocràtics): Renovación Española (José Calvo Sotelo → defensava liquidar el nou règim republicà) va establir acords electorals amb els carlins de la Comunió Tradicionalista.
- 12) 1931 – Juntas de Ofensiva Nacional-Sindicalista (JONS) que el febrer 1934 es van fusionar amb la Falange Española (fundat el 1933) i dirigit per José Antonio Primo de Rivera.

Catalans:

- 13) Lliga Regionalista → 1933 Lliga Catalana.
- 14) Esquerra Republicana de Catalunya (agrupava sectors nacionalistes radicals – Estat Català de Francesc Macià i antics republicans (Lluís Companys) + petites formacions republicanes.
- 15) Unió Socialista de Catalunya (marxistes).
- 16) Federació Catalana del PSOE (marxista).
- 17) Quatre grups comunistes – poca influència → el 1936 dos d'ells (Bloc Obrer i Esquerra Comunista) → Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM). Els altres dos comunistes + dos grups socialistes formen: 1936 → Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC).

El bienni d'esquerres (abril 1931-novembre 1933)

- Entre 1931 Azaña –president del govern- va continuar la tasca reformista. Es van abordar diferents temes importants:
 - La reforma agrària → pretenia transformar l'estructura agrària espanyola per millorar la producció agrària i la vida de la pagesia. Per fer-ho es va considerar l'expropiació dels latifundis (prendre la terra a perosnes o institucions –basant-se en el dret pública a fer-ho-, lliurant-li a canvi la indemnització –quantitat en diners). OBJECTIU: expropiar latifundis sense conrear i repartir les terres entre els jornalers → l'organisme que va gestionar tot això va ser l'Institut de Reforma Agrària (IRA), que no va disposar de prous recursos per assolir els objectius proposats → va generar descontentament entre:
 - Les classes benestants que es van veure expropiades (o amenaçades d'expropiació).
 - Entre els pagesos que es van sentir decebuts i va rebrotar la conflictivitat al camp.
- La reforma militar → que es veia fonamental per la gran influència política que tenia l'exèrcit
 - Es va exigir als comandaments que juressin lleialtat a la República.
 - Es preveia la jubilació remunerada dels que no ho volguessin fer → així es volia reduir el gran nombre de quadres oficials i garantir la seva lleialtat (d'alguna manera ja es preveia possibles insurreccions militars).
 - Reformes laborals: en diferents moments es va legislar per establir horaris, salaris mínims, assegurances d'accidents, entre d'altres mesures.
- Reforma educativa → es considerava que l'educació era la via per a la millora social, es van construir 10.000 noves escoles primàries (en dos anys) i es va augmentar el pressupost d'educació en un 50%.

- Elaboració dels estatuts d'Autonomia: Estatut de Núria → aprovat en plebiscit popular aclaparador (99%) → Estatut d'Autonomia de 1932 (el van concedir malgrat diferents opcions).
 - ✓ Proclamació de la República catalana el 14 abril va anar acompanyada de negociacions amb el govern provisional de Madrid per establir govern autònom → Generalitat.
 - ✓ S'inicia el procés per dotar d'un marc legal la Generalitat → redacció Estatut d'autonomia (avantprojecte = estatut de Núria → sotmès a referèndum i aprovat per les Corts espanyoles el setembre 1932).
 - ✓ Eleccions 1932 → Majoria al Parlament de Catalunya a ERC → Francesc Macià primer president (mor el 25 desembre 1933 → Companys).
 - ✓ Dreta: Lliga Regionalista (dp Lliga Catalana) – Centre: Acció Catalana i Unió Democràtica de Catalunya (democratacristians).
 - ✓ Esquerrers: Unió Socialista de Catalunya; Federació Catalana del PSOE; Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM); unificació diferents partits d'esquerrers: Partit Socialista Unificat de Catalunya → comunistes.
 - ✓ Obra govern Generalitat: educació (escoles en català, UAB), reforma agrària (Llei de contractes de conreus); nova organització territori (divisió comarcal)
 - ✓ La Generalitat va ser suspesa: Octubre 1934 → Companys (després de tensions amb el govern central) proclama l'Estat català – intervé l'exèrcit i va suspendre l'estatut, empresona Companys i el seu govern.

Oposició a les reformes del govern d'esquerrers (de 1931-33)

- ✓ Classes benestants i grans propietaris de terres – expropiacions.
- ✓ Jerarquia de l'Església (per la laïcització de l'estat).
- ✓ L'exèrcit → considerava massa radicals les reformes, no estava a favor de la pèrdua de la unitat d'Espanya i per les reformes militars.
- ✓ Però també: anarquistes i sindicats que volien reformes més profundes i radicals encara.
- ✓ Agost 1932 – Intent de cop d'estat dirigit pel general Sanjurjo a Sevilla, que va fracassar (va ser detingut, jutjat i tancat).
- ✓ Però també alçaments i ocupacions de finques protagonitzats per anarquistes, que trobaven les reformes lentes i massa suaus – ex. El cas de Casas Viejas (Cadis) on hi va haver un alçament camperol que va ser durament reprimat pel govern republicà amb diferents morts.

RESULTAT: SETEMBRE DE 1933 → agreujament de la crisi econòmica, creixent impopularitat del govern → Azaña presenta la dimissió i es convoquen noves eleccions. La dreta que s'havia anat reorganitzant es va presentar unida a les eleccions en un bloc, la CEDA (Confederación Española de Derechas Autónomas), un partit catòlic dirigit per Gil Robles.

Generalitat republicana

- Entre el abril de 1931 (proclamació República) fins al novembre de 1932 → Període de govern provisional → Les atribucions de la Generalitat es van limitar a les de les antigues diputacions (com durant els temps de la Mancomunitat).
- 9 setembre de 1932 → aprovació de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya.

- Mesures que va aplicar la Generalitat:
 - o Econòmic → agricultura – creació de cooperatives i centres d'experimentació agrària + es van reduir un 50% les rendes dels pagesos arrendataris (especialment dels rabassaires = arrendataris de vinyes) → agrupats en la Unió de Rabassaires (organització propera a ERC).
 - o Política Social → en temes sanitaris especialment (xarxa d'hospitals,...). Altres: l'ICAF – Institut Contra l'Atur Forçós.
 - o Ensenyament → creació escoles i centres d'ensenyament professional → especialment l'Institut-Escola – laboratori d'experiències pedagògiques innovadores. Escoles per formar mestres + millorar condicions de feina). Educació laica (colònies d'estiu, biblioteques populars, arxius i museus).
 - o Normalització de la llengua catalana → 1932 – Diccionari de Pompeu Fabra.
 - o Nova divisió territorial → 38 comarques (no s'aprovaria fins el 1936, començada ja la Guerra Civil).

El bienni conservador (1933-1936) – o Bienni negre (per les esquerres)

Antecedents:

- ✓ Depressió econòmica mundial → Crac del 29 (coincideix amb la fundació de la República). S'atura l'emigració a Amèrica (fet que afectava zones amb atur crònic com Galícia i Andalusia).
- ✓ Etapa republicana → el marge de llibertat major va complicar els problemes interns de l'economia espanyola: més moviments socials i menys suport de la classe benestant (empresària i propietària de terres – dels que els pagesos eren arrendataris).
- ✓ Aspectes positius:
 - o Milloren els salaris industrials i agrícoles, fet que augmenta la demanda de béns de consum, però no la productivitat de béns, fet que no va fer augmentar els resultats econòmics de les empreses → gira en contra a empresaris i terratinents (enfonsament de la inversió privada).
 - o Disminució de la despesa pública (per reduir el dèficit d'època de Primo de Rivera), però que quan hi ha crisis econòmiques ajuden molt i no es va fer (no es van fer obres públiques, no es van crear nous llocs de treball,...).
- ✓ Per tant problemes interns de l'economia espanyola s'agreugen:
 - o Atur agrícola (i industrial), dificultat dels pagesos per accedir a la terra,...
 - o Poca competitivitat internacional, poc comerç amb l'exterior,...
 - o Augment de la conflictivitat social (decepció de molts treballadors que creuen que les reformes avancen lentament) → projecte revolucionari de la CNT (va fomentar la conflictivitat laboral, les vagues i insurreccions pageses) → + sectors més radicals del socialisme espanyol (UGT – Largo Caballero) i del PCE (Partit Comunista).
 - 1932 - Insurrecció de minaires a Catalunya (Alt Llobregat).
 - 1933 – Insurrecció de jornalers a Andalusia (Casas Viejas – Cadis), entre d'altres.
- Desgast del govern d'Azaña → per les dures polítiques d'ordre públic d'Azaña + desconfiança empresarial.

- Intent dels sectors més conservadors de posar fi al bienni d'esquerres → Reorganització de les dretes.
- 1934 – es produeix l'entrada de ministres de la CEDA al govern → els partits d'esquerres es radicalitzen i volen prendre el poder de manera no democràtica → revolució d'octubre de 1934.
- ELECCIONS: 18 de novembre de 1933 – La dreta es presenta unida i organitzada en moltes circumscripcions → Partit Republicà Radical de Lerroux i la CEDA de Gil Robles.
 - President de la República → Alcalá Zamora, va demanar formar govern al Partit Republicà Radical (que va tenir el suport parlamentari de la CEDA –formant un govern monocolor de centredreta- a canvi de l'aturada immediata i rectificació de les reformes del bienni d'esquerres (s'atura la reforma agrària – devolució terres noblesa-, pressupost de culte i clero, va amnistiar els colpistes de 1932 (els revoltats amb Sanjurjo), aturada de l'estatut basc.
- 1934 – es produeix l'entrada de ministres de la CEDA al govern → els partits d'esquerres es radicalitzen i volen prendre el poder de manera no democràtica → revolució d'octubre de 1934.
 - Revolució triomfa a Astúries (conca minera) – però el general Franco (enviat pel govern) aixafa la revolta (repressió duríssima).
 - Catalunya → Fets d'Octubre de 1934: el govern autònom (Lluís Companys) proclama la República catalana dins la República espanyola + vaga general a Catalunya organitzada per una aliança de partits d'esquerres i sindicats (PSOE, UGT, Unió de Rabassaires, comunistes) → però la CNT es nega a participar-hi i va fer fracassar la rebel·lió. L'exèrcit del govern comandat pel general Batet va ocupar el palau de la Generalitat i va fer més de 3500 detinguts (membres de la Generalitat).
 - Es suspèn l'Estatut d'Autonomia i s'anul·larà la Llei de contractes de conreu (que permetia reduir al 50% el pagament de rendes dels rabassaires).
- Sufocada la revolució → s'inicia la crisi del govern de dretes i fi de la coalició governant:
 - Diferències ideològiques (entre CEDA i Partit Radical)
 - Corrupció del Partit Radical – cas de l'estraperlo.

Front Popular

- ✚ Noves eleccions el febrer de 1936.
- ✚ L'esquerra es presenta unida a les eleccions en el denominat FRONT POPULAR (socialistes, comunistes, partits republicans, algunes forces nacionalistes i tenien el suport dels anarquistes).
- ✚ A la dreta guanyen pes els líders més extremistes: Calvo Sotelo, José Antonio Primo de Rivera (líder partit Falange Espanyola).
- ✚ Front Popular guanya les eleccions de manera ajustada (tot i que va obtenir una gran majoria d'escons davant les dretes separatament).
- ✚ Azaña passa a ser president de la República (substituint a Alcalá Zamora) i Santiago Casares Quiroga president de govern.

- ✚ El nou govern reprèn la política de reformes i va alliberar els presos de la Revolució d'Octubre:
 - o S'han de readmetre obrers acomiadats arran de les vagues d'octubre de 1934.
 - o Restabliment de la Generalitat i es confirma Companys president ("Tornarem a sofrir, tornarem a lluitar, tornarem a vèncer").
- ✚ Augmenta progressivament la crispació als carrers: onades de vagues, crema d'esglésies, enfrontaments entre falangistes i militants de les organitzacions obreres, que en molts casos van acabar en assassinats. Grups de la Falange Española que formaven patrulles armades i feien accions violentes contra líders d'esquerrers (recorda els camises negres de Mussolini).
- ✚ Alguns militars liderats pel general Mola comencen a planejar una conspiració per enderrocar la República (pla: cop d'estat simultani a diferents ciutats i guarnicions espanyoles).
- ✚ 12 juliol de 1936 uns pistolers de la dreta van assassinar el tinent Castillo, conegut home d'esquerrers (es va negar a reprimir els obrers en la Revolució d'Octubre dient "Jo no tiro contra el poble" – el 1936 entra a la Guardia de Seguridad y Asalto – Guàrdia d'Assalt). L'endemà els companys del tinent Castillo van assassinar Calvo Sotelo, líder de la dreta. Aquests fets van precipitar l'alçament de les tropes espanyoles del nord d'Àfrica el 17 de juliol de 1936, sota direcció del general Franco (protagonisme dels africanistes).